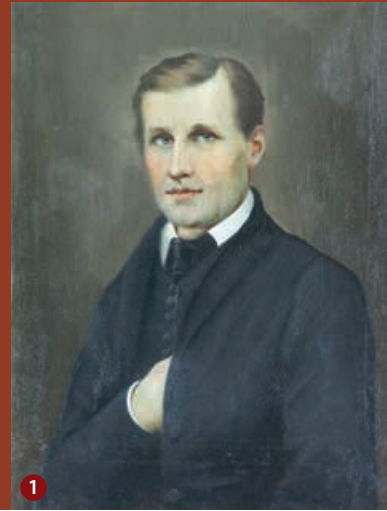

PABERŽĖS KUNIGAS, SUKILĖLIŲ VADAS

1

2

4

5

6

3

7

1. A. Mackevičius – Kauno gubernijos sukilėlių vadas. Dail. J. Mackevičius, VDKM

2. Spalvota litografija „1863 m. sukilėlių uniformos“

1828 m. birželio 26 d. tuometinės Kauno gubernijos Raseinių apskrities (dabar Kelmės r.) Tytuvėnų valsčiaus Morkių kaime¹, neturtingų bajorų Tado ir Marijonos Mackevičių šeimoje gimė sūnus, kurį tėvai pavadino Antanuku. Mackevičiai nuomojo nedidelį ūkelį Senkoniuose su dalimi žemės (apie 19 ha), kurią įdirbdavę savo šeimos narių jėgomis. Būsimojo sukilėlių vado jaunystė prabėgo žaidžiant ir bendraujant su baudžiauninkų vaikais, su kuriais kalbėdavosi žemaitiškai. Dažnas svečias tėvų namuose būdavo Mackevičių giminaitis, Tytuvėnuose gyvenęs dėdė Rapolas. Atvykdavęs pasimatyti su Antanuko tėvais, jis mėgdavo pasakoti apie Prancūzijos imperatoriaus Napoleono I Didžiosios armijos žygį per Lietuvą į Rusiją ir jos sudėtyje buvusius lietuviškus pulkus, apie 1831 m. sukilimą, prasidėjusį Žemaitijoje. Prisimindavo senolis net 1794 m. sukilimo įvykius. **Visi šie pasakojimai įstrigo giliai Anta-**

nuko atmintyje, jau nuo pat vaikystės subrandino norą užaugus kovoti su Tėvynės pavergėjais.

Pradinį išsilavinimą vaikas gavo tėvų namuose. Pramokęs skaityti, godžiai rijo knygas, kurių buvo Mackevičių namuose. Skaitydavo net gandydamas karves, dėl to dažnai nukentėdavo kaimynų pasėliai. Tėvas duodavo pylos, tačiau Antaną užstodavo mama. Sulaukęs 12 metų, jaunuolis pareiškė norą toliau mokytis. Tam nepritarė tėvas, norėjęs, kad sūnus eitų mokytis kalvio amato, bet mamos rūpesčiu buvo pasiektas šeimoje sutikimas leisti Antaną į mokslus.

Apie 1840 m. A. Mackevičius išvyko į Vilnių. Okupacinė carinės Rusijos valdžia po 1831 m. sukilimo uždare Vilniaus universitetą, tačiau jo patalpose paliko veikti Medicinos ir chirurgijos akademiją ir septynių klasių gimnaziją. Į šią mokslo įstaigą ir buvo priimtas Antanas. Gimnazijoje vyravo patriotinė dvasia. **Moksleivių idealas buvo 1839 m. sušaudytas slaptos organizacijos, rengusios**

naująjį sukilimą, vadovas Simonas Kornsksis. Jaunuomenė būrėsi į slaptas anticarines organizacijas, svarstydamo Lietuvos ateities planus. Dalis A. Mackevičiaus vyresniųjų bendramokslių buvo Pranciškaus ir Aleksandro Dalevskių suorganizuotos Lietuvos jaunuomenės brolybės sąjungos (Związek Bratni Młodzieży Litewskiej)² nariai. Tokių moksleivių ugningos revoliucinės kalbos, taip pat kai kurių mokytojų demokratinės pažiūros turėjo didelę įtaką A. Mackevičiaus pasaulėžiūrai. Penktajame dešimtmetyje Vilniuje buvo masiškai suiminėjami slaptųjų organizacijų nariai. Okupacinė carinės Rusijos valdžia, norėdama įbauginti nepaklusnius, viešai demonstruodavo suimtųjų atvežimą į teismą, rengdavo viešas bausmes, kurių metu nuteistieji būdavo visaip žeminami, plakami rykštėmis. Kilmingiesiems budelis smogdavo į veidą ir pranešdavo apie atimamą bajorystę. Tokie renginiai dažniausiai baigdavosi manifestacijomis ir riaušėmis, kuriose aktyviai dalyvaudavo

² Toliau tekste Brolybės sąjunga.

3. Dvivamzdžio medžioklinis kapsulinis šautuvas, kalibras – 16 mm. Europa, XIX a. vidury, VDKM

4. Parakinė, Vakarų Europa, XIX a. pirma pusė, VDKM

5. Pėstininkų graižtvinis kapsulinis šautuvas, perdirtas iš lygiavamzdžio, kalibras – 15,24 mm. Rusija, Tula, XIX a. vidury, VDKM

6. Kavalerijos kardas, 1827 m. modelis, Rusija, 1833 m., VDKM

7. Kavalerijos kapsulinis pistoletas, kalibras – 15 mm. Rusija, Iževskas, 1858 m., VDKM

ir moksleiviai bei studentai. Žinant jaunojo A. Mackevičiaus pažiūras, galima tvirtinti, kad jaunuolis taip pat dalyvavo minėtuose įvykiuose. Šie neramumai baigėsi tik carui išleidus 1846 m. liepos 6 d. įsakymą įvesti Vilniaus ir Kauno gubernijose karo padėtį. Kaip tik tuo metu A. Mackevičius baigė gimnaziją ir išvyko į Kijevą, kur įstojo į universitetą.

Kijevė mokėsi daug akademinio jaunimo, atvykusio tęsti studijas iš Vilniaus, kuriame okupacinis režimas uždarė ir ten veikusią Medicinos ir chirurgijos akademiją. Bendraudamas su tautiečiais bei demokratiškos pažiūros studentais iš kitų Rusijos vietų, A. Mackevičius įsitikino, kad norint ką nors naudingo padaryti savo Tėvynei, reikia būti kuo arčiau savo krašto žmonių. Tuo metu A. Mackevičių pasiekė gandai apie Lietuvoje brolių Dalevskių organizacijos Brolybės sąjunga rengiamą sukilimą.

1848 m. pradžioje Europos šalių tautos pakilo į kovą prieš daugelyje valstybių dominavusį absoliutizmą.

Kylant revoliucinei bangai, sukilimo nuotaikų buvo apimti prancūzai, vokiečiai, serbai, kroatai, lenkai, čekai, vengrai, italai. Šis 1848–1849 m. revoliucijų laikotarpis greitai gavo poetinį pavadinimą Tautų pavasaris. Pagrindinis šio laikotarpio šūkis buvo Laisvas žmogus laisvoje tautoje. Europos tautų kova sustiprino Brolybės sąjungos veiklą Lietuvoje. Netrukus ši organizacija suvienijo kelias konspiracines lietuvių demokratų organizacijas ir ėmė rengtis sukilimui. Savaiame suprantama, kad bręstant tokiems įvykiams, A. Mackevičius negalėjo likti toli nuo savo Tėvynės. Palikęs studijas, atsiviekinęs su bendraminčiais, 1849 m. A. Mackevičius iš Kijevo sugrįžo į Lietuvą. Čia buvo ruošiamasi sukilimui, kuris turėjo prasidėti balandžio 4 d. Carinei žvalgybai pavyko infiltruoti į sukilėlių organizaciją provokatorių ir kovo pabaigoje kariuomenė ir žandarmerija pradėjo areštus Vilniuje ir kituose lietuviškų gubernijų miestuose. Suėmus keletą organizacijos narių, žiauriai kankinant buvo

išgautos ir vadovų pavardės. Balandžio pabaigoje buvo areštuoti 54 organizacijos dalyviai, tarp jų ir broliai Dalevskiai. Kankindami suimtuosius iki išprotėjimo, žandarai surinko duomenis apie 203 Brolybės sąjungos narius, taip pat ir apie draugijos filialą Sankt Peterburge.

Brolybės sąjungos sunaikinimas, nesėkmė rengiant sukilimą Lietuvoje subrandino A. Mackevičiaus galvoje mintį pasirinkti kunigo kelią. Į Varnių kunigų seminariją būsimoji sukilėlių vadas įstojo 1850 m. ir po trejų mokslo metų buvo įšventintas į kunigus. 1853 m. vasario 10 d. vyskupas M. Valančius paskyrė jaunąjį kunigą į Krekenavos parapiją vikaru. Čia A. Mackevičius atkreipė į save parapijiečių dėmesį išsakydamas pamokslų metu kritiką caro vyriausybei, tuo skatindamas žmonėse nepasitenkinimą ir prieššūkimą tiek vietinei, tiek aukštesniajai valdžiai. Išbuvęs porą metų Krekenavoje, kunigas A. Mackevičius gavo naują paskyrimą tokiomis pat pareigomis į Paberžę. Šis nedidukas kaimelis ant Liaudies upės kranto buvo dvarininko

Stanislovo Šilingo nuosavybė. Čia stovėjo ir Šilingų statyta medinė bažnyčia, prie kurios A. Mackevičiaus rūpesčiu 1858–1859 m. buvo pristatyta zakristija. Šalia šventoriaus stovėjo medinis namelis, kuriame aštuonerius metus praleido šis našlaičių ir vargšų globėjas. Kiekvienas papilijietis, su savo bėdomis atėidavęs pasiguosti pas kunigą A. Mackevičių apie krušos nuniokotus pasėlius ar dėl gaisro sudegusius pastatus, neišeidavo iš klebonijos tuščias. Pats gyveno kukliai, netgi asketiškai, kitiems dosniai dalindamas išmaldą. Bendraudamas su bažnytine valdžia, dažnai ją kritikuodavo už nenorą atsakyti privilegijų, tuščią biurokratinių formalumų laikymąsi, pataikavimą caro valdžios institucijoms. Garsėjo aštriais, nepasitenkinimą reiškiančiais pamokslais, kuriuos sakydavo lietuviškai ir lenkiškai, už tai nebuvo mėgstamas savo dvasinės vadovybės. Dažniausiai pamokslaudavo žemaitiškai.

1853 m. Europos žandaru vadinama carinė Rusija, savo grobikiškų interesų vedina, įsivėlė į karą su Turkija. Bijodamos per didelio Rusijos įsigalėjimo Balkanuose, Turkijos pusėn stėjo Anglija, Prancūzija, Sardinijos karalystė. Karo veiksmai vyko Juodojo jūroje ir Krymo pusiasalyje. Karas 1856 m. baigėsi gėdingu pralaimėjimu ir žeminančiomis sąlygomis pasirašyta taika. Pralaimėjimo priežastis buvo karinis, techninis ir ekonominis atsilikimas ir baudžiavinė santvarka. Reikėjo kuo skubiau pertvarkyti atsilikusią visuomeninę politinę šalies sistemą, įgyvendinti žemės ūkio reformą. Šiuos klausimus ruošėsi spręsti dar imperatorius Nikolajus I, tačiau vis atidėliojo, bijodamas revoliucijos. Naujojo Rusijos caro Aleksandro II paraginta vyriausybė nusprendė padaryti kai kurių nuolaidų visuomeninių santykių ir valdymo srityje. Jau

karu su Turkija ir jos sąjungininkais metu paaiškėjo, kad didžiausias šalies ūkinės sistemos stabdis yra baudžiavinė santvarka. Tuoj po karo baigties caras Aleksandras II ėmėsi baudžiavos naikimo ir kitų reformų. 1861 m. buvo parengti vadinamieji „Bendrieji nuostatai“, reglamentuojantys baudžiavos naikimo tvarką. Lietuvos valstiečiai į prasidėjusią žemės reformą žiūrėjo su nepasitikėjimu, nes ne visiems jiems buvo numatyta galimybė išpirkti žemę. Dalis patriotiškai nusiteikusių bajorų ir miestiečių šį valstiečių nepasitenkinimą pabandė panaudoti nacionalinio išsivadavimo siekiams įgyvendinti.

Po caro Nikolajaus I mirties sostą užėmęs Aleksandras II 1856 m. paskelbė politinę amnestiją 1831 m. sukilimo tremtiniais. Iš Sibiro ir kitų tremties vietų, taip pat iš emigracijos ėmė grįžti daug patriotiškai nusiteikusių žmonių. Dauguma jų tik dar labiau užsigrūdino ilgai išsivadavimo kovai. 1831 m. sukilimo pralaimėjimo pamokos nepraėjo veltui, šalyje užaugo ir subrendo nauja karta, nenorėjusi ilgiau taikstyti su okupacija ir represijomis. Europos žandaro – carinės Rusijos dominuojanti padėtis Europoje po pralaimėto karo su Turkija buvo gerokai susilpnėjusi. Vakarų valstybių įsikišimas į Rusijos karą su Turkija nulėmė jo baigtį ir suteikė viltį daugeliui lenkų ir lietuvių, kad Vakarų valstybės gali palaikyti ir Lenkijos nepriklausomybės atkūrimą. Tai suaktyvino įvairių mūsų emigrantų organizacijų narius visoje Vakarų Europoje. Panaudodami asmeniškų ryšių, jie bandė diplomatiniais kanalais paveikti anglų, prancūzų, turkų ir kitų vyriausybių narius siekdami įtraukti Lenkijos nepriklausomybės atkūrimo klausimą į užsienio politikos planus.

Kunigaudamas Paberžėje A. Mackevičius bendravo su pažangių pažiūrų bajorais, turėjo bendraminčių ir tarp

valstiečių. Lietuva jau gyveno būsimo sukilimo nuotaikomis. Po 1861 m. vasario manifestacijų Varšuvoje neramumai persimetė į Lietuvą. Manifestacijos turėjo politinį-religinį pobūdį. Žmonės giedodavo Abiejų Tautų Respublikos himną, skanduo davė prieš carą nukreiptus šūkius. Sukilimui rengti Vilniuje 1861 m. įsikūrė grupė patriotiškai nusiteikusių aktyvistų, pasivadavusių Judėjimo komitetu. Jam vadovavo generalinio štabo kpt. Liudvikas Zviezdovskis. Po akademijos baigimo kpt. L. Zviezdovskis karinę tarnybą tęsė Vilniuje, kur buvo generalgubernatoriaus adjutantu. Valdžiai įtarus jo ryšius su Judėjimo komitetu, 1862 m. spalį skubiai perkeltas į Maskvą. Po L. Zviezdovskio išvykimo vaivadijų atstovų susirinkimas sukilimui rengti išrinko Lietuvos Provincijos komitetą. Tuo pat metu kunigas A. Mackevičius Kėdainiuose susipažino su aršiais carinės santvarkos priešinininkais: mokytoju Mykolu Bergmanu, Konstantinu Dalevskiu, generalinio štabo kpt. Zigmantu Sierakausku, Konstantinu Kalinausku, Jokūbu Geištoru, Jonu Stanevičiumi. Susitikimo su šiais žmonėmis metu būdavo aptariami būsimo sukilimo planai ir eiga. Sugrįžęs į Paberžę, A. Mackevičius naujienomis pasidalydavo su savo patikimiausiais parapijiečiais ir Kėdainių gydytoju A. Šilingu, Judėjimo komiteto nariu, atvykusiu padėti pasirengti sukilimui. A. Šilingas supažindino kunigą su gretimai besikuriančio sukilėlių būrio vadu, Rusijos kariuomenės atsargos kpt. Boleslovu Dluskiu. Tokia kunigo veikla buvo sėkminga – niekur nebuvo tiek daug sukilimo rėmėjų kaip Paberžės parapijoje.

Į pietus nuo Paberžės už kelių kilometrų dunksojo Miegėnų miškų masyvas, kurį sudarė Šlapaberžės, Kalnaberžės, Sosių ir Zacišių miškai. Jau žiemą A. Mackevičiaus ir S. Šilingo vadovaujami vyrai, ruošdamiesi sukilimui, pradėjo Miegėnų miško atkampioje vietoje,

¹ Dabar Kelmės r. Pakražančio sen. Palėkinio kaimas.

8. Kunigas A. Mackevičius 1863 laimina sukilėlius ir šventina jų vėliavas. Dail. Z. Petravičius, VDKM

vadinaujame Puidokyne, įrenginėti sukilėlių stovyklą. Joje buvo iš rąstų renčiami mediniai barakai ir žeminės su gultais sukilėliams, įrengiamos ginklų remontų ir kulų liejimo dirbtuvėlės, kalvė koviniams dalgiams kalti ir nedidelė koplytėlė, prie kurios kunigas A. Mackevičius laikydavo mišias. Sukauptoms maisto atsargoms laikyti pastatyti sandėliai. Stovyklą įrengta sunkiai prieinamoje vietoje, o iš priekio apsaugota rąstų ir kelmų užtvara. Pakeliui į stovyklą stovėdavo postai sukilėlių sargybinių ir žvalgų, kurie įspėdavo apie besiantinančius įtartinus asmenis. Sukilimo vadovybė suteikė kunigo A. Mackevičiaus būriui Paberžės pulko vardą. Pulkas turėjo ir savo vėliavą, kuri buvo patikėta saugoti Juozui Damalakui. Kiekvienas savanoris atvykdamas į stovyklą privalėjo pasiimti iš namų maisto 5 dienoms, šiltų drabužių, baltinių pasikeisti, kirvį, dalgį ar kitokį ginklą. Žmonių skaičius stovykloje visą laiką augo ir netrukus į karinių veiksmų apmokymus susirinkdavo apie 250 vyrų.

Pagaliau 1863 m. sausio 22 d. Lenkijoje prasidėjo sukilimas. Lietuvos Provincijos komitetas sukilimo manifestą paskelbė vasario 1 d. ir pasivadino **Laikinąja Vyriausybe Lietuvoje**. Pakvietė sukilėlius pulti tokius objektus, kur leidžia jėgos, naikinti priešų įgulas, užimti apskričių miestų carinės valdžios įstaigas. Kovo mėnesį A. Mackevičius gavo Lietuvos Provincijos komiteto vadovo K. Kalinausko parengtą „Sukilimo instrukciją“, pagal kurią sukilėlių būrio vadui buvo suteikti dideli įgaliojimai apylinkėje, o Paberžės dvaro savininkas S. Šilingas paskirtas apskrities viršininku. Sukilimą Paberžėje nuspręsta pradėti kovo 20 d. Išvakarėse į barono S. Šilingo ūkinius pastatus iš Paberžės apylinkių pradėjo rinktis ginkluoti vyrai. Pas juos užsukęs pasikalbėti kunigas pasiteiravo apie nuotaikas, padėkojo už jų pasirinkimą.

Kovo 20 d. nuo pat ryto Paberžės bažnyčios šventoriuje būriavosi ginkluoti vyrai ir juos palydėti atvykę sodiečiai. Kunigas A. Mackevičius

pakvietė visus į bažnyčią. Po mišių perskaitė sukilimo manifestą ir pasakė lietuvių kalba uždegantį pamokslą, kaip teigia jo būryje buvęs sukilėlis Antanas Medekša savo prisiminimuose³: „<...> iškalbos šedevrą liaudies kalba. Sukrėtė širdis ir protus. Jo žodžius stelbė susijaudinusių valstiečių ir moterų verksmas“. Po to priėmė sukilėlių priesaiką ir pašventino Paberžės pulko vėliavą. Persirengė valstietiškais drabužiais, atsisveikino su tėvu, atvykusiui išlydėti sūnų, ir su 250 vyrų išžygiavo į Miegėnų mišką. Atžygiavęs į sukilėlių stovyklą, susisieki su Kauno gubernijos sukilimo organizatoriumi Boleslovu Dluskiu (slapyvardis Jablonovskis). Būdamas kunigas, neturėjo kovinės patirties ir paprašė patyrusio kariškio padėti apmokyti jo būrio žmones. B. Dluskis į A. Mackevičiaus stovyklą atvyko kovo 21 d. ir pradėjo apmokymus.

³ Ieva Šenavičienė. Kunigas Mackevičius kaip istorinė asmenybė. Biografijos kontūrai. Vilnius, 2012, p. 191.

9. Herbas su 1863 m. sukilimo simboliška, RKM, Rokiškis

10. A. Mackevičiaus Paberžės sukilėlių dalinio vėliava, MWV, Varšuva

Sukilėlių skaičius stovykloje padidėjo iki 500 vyrų, tačiau tik B. Dlusčio būrys buvo pakankamai apsiginklavęs šaunamaisiais ginklais. A. Mackevičiaus vyrai buvo ginkluoti dalgiais, kirviais, pikėmis, ir tik dalis jų turėjo senoviškus titnaginius medžioklinius šautuvus.

Kėdainiuose dislokuoto Rusijos kariuomenės Narvos pėstininkų pulko vadas baronas Delingsgauzenas kovo mėnesio antroje pusėje gavo žvalgybos pranešimą, kad prie Naujaberžės kaimo esančiuose miškuose įrengta „maištininkų“ stovykla. Anksčiau kovo 27 d. rytą plk. Delingsgauzeno dalinys – keturios kuopos pėstininkų, eskadronas dragūnų ir 10 kazokų – išžygiavo iš Kėdainių ir po kelių valandų žygio aptiko stovyklą. **Sukilėliai taip pat jau buvo perspėti, kad artinasi rusų dalinys, ir ruošėsi atremti priešą.** A. Mackevičius paprašė B. Dluski, kaip turintį didelę karo Kaukaze patirtį ir vyresnį pareigose, vadovauti šioms kautynėms. B. Dlusčio nurodymu nuo priešų pasirodymo pusės sukilėliai iškasė

apkasus ir įrengė užtvaras. Netrukus pasirodė priešų pėstininkai ir puolė sukilėlius iš dviejų pusių. B. Dlusčio šauliai, įsitvirtinę geroje pozicijoje, pasitiko priešą pragariška ugnimi. **Rusų atakos kartojo keturis kartus per valandą. Priedangoje buvę sukilėliai pridarė daug nuostolių puolantiems ir nesitraukė iš savo pozicijų, nors ir jų gretos praretėjo.** A. Mackevičiaus būrys į mūšį įsijungė jo pabaigoje, kai reikėjo duoti B. Dlusčio kariams atokvėpį. Pirmo mūšio metu dalis Paberžės pulko vyrų neišlaikė įtampos ir pasitraukė be įsakymo miško gilumon, tačiau dėl B. Dlusčio tinkamai užimtų pozicijų rusams nepavyko įsiveržti į sukilėlių gretas ir panaudoti kavalerijos privatumų. Dienai baigiantis rusų dalinys susirinko žuvusiųosius ir sužeistuosius ir atsitraukė į miško palaukę atstumu per du štucerinio šautuvo šūvius. Išstovėjęs per naktį, rytą rusų kariuomenės dalinys pasuko atgal į Dotnuvą. Sukilėliai liko savo pozicijose ir sugrįžo į stovyklą. Kitą rytą sukilėliai perskaičiavo savo būrio

kovotojus. Žinios apie nuostolius labai prieštaringos. B. Dlusčio duomenimis, du sukilėliai žuvo, trys buvo sužeisti, keli pateko į nelaisvę. A. Mackevičiaus būrys sumažėjo per pusę, nes jį paliko prasčiausiai ginkluoti ir be tinkamos žygiams aprangos kariai. Rusų nuostoliai buvo žymiai didesni. Sukilėlių duomenimis, Delingsgauzeno dalinys neteko kelių dešimčių karių. Rusijos kariuomenės karo veiksmų žurnalo duomenimis, žuvo nuo 50 iki 70 sukilėlių, tačiau šie skaičiai aiškiai padidinti. Tai matyti iš tolimesnės šio žurnalo analizės, kai nepavykus kautynėse pasiekti aiškios persvaros, jie į mūšį atskaitas visuomet įrašydavo padidintą žuvusių sukilėlių skaičių.

Po šių kautynių B. Dlusčio vadovaujamas būrys atsiskyrė nuo A. Mackevičiaus vadovaujamo sukilėlių. Pastarieji su savo vadu pro Krakes atvyko į Lenčių girią ir susijungė su Tomo Kušleikos – Rusijos kariuomenės atsargos majoro – vadovaujamo sukilėlių būriu. Balandžio 1 d. abu šie būriai dalyvavo kautynėse su Rusijos kariuomene Lenčių girios pakrastyje. Tokia buvo kunigo A. Mackevi-

9

10

13

12

11

14

11. Kovinis dalgis, XIX a. sukilimų dalyvių dalgio kopija, VDKM

12. Pistoletas kapsuline spyna, kalibras – 11,2 mm, XIX a. antroji pusė. Tikėtina, kad 1863 m. šį ginklą naudojo sukilėlis Vaclovas Jankovskis iš kunigo Mackevičiaus būrio, VDKM

13. Lygiavamzdis medžioklinis šautuvas kapsuline spyna, perdarytas iš titnaginio, kalibras – 18,5 mm. XIX a. antroji pusė, VDKM

14. Pėstininkų tesakas, 1848 m. modelis, Rusija, XIX a. 6–7 dešimtmetis, VDKM

čiaus kovos kelio pradžia. Per trumpą laiką iš nedrąsaus, neturinčio karinio patyrimo būrio vedlio A. Mackevičius tapo sumaniu stipraus sukilėlių dalinio vadu. Su savo būriu dalyvavo daugiau kaip 35 mūšiuose su Rusijos kariuomene, visada būdamas svarbiausiose kautynių vietose. Per visą dešimtį mėnesių kovų laikotarpį žuvo daug Paberžės būrio vadų ir paprastų kovotojų, tačiau narsus sukilėlių vadas nebuvo net sužeistas. Turėdamas didelį vietinių gyventojų palaikymą, A. Mackevičius buvo nesugautas. **Generalgubernatorius M. Muravjovas 1863 m. spalio 15 d. išleido specialų įsakymą dėl būtinumo sunaikinti A. Mackevičiaus būrį, pabrėždamas, kad svarbu paimti jo vadą gyvą.** Buvo manoma, kad tik suėmus bebaimį kunigą, sukilimas bus galutinai numalšintas. Lapkričio 15 d. Lietuvos sukilimo vadovybė paskyrė A. Mackevičių vyriausiuoju Kauno gubernijos sukilėlių dalinių vadu. Artėjant žiemai ir sukilėlių kovoms silpstant, A. Mackevičius ryžosi atnaujinti organizacinius ryšius

su Vyriausiąja sukilimo vadovybe Varšuvoje ir gauti naujų instrukcijų. Atsisveikinęs su būriu, kartu su adjutantų F. D'Artuzi ir iždininku J. Rodovičiumi patraukė link Nemuno, kur tarp Vilkijos ir Seredžiaus jų turėjo laukti vietinis gyventojas su valtimi, kuria nuspręsta persikelti į Augustavo guberniją. Sutartoje vietoje valties neradę, užsuko sušilti į Ringovės kaime prie kelio esančią valstybinio eiguolio trobelę. Čia juos užklupo Astrachanės grenadierių pulko dalinys, vadovaujamas kapitono Ozerško. Rusų kariai lydėjo karinio transporto vilkstinę ir užėjo į tą pačią trobelę ieškoti ugnies pypkėms prisidėgti. **Taip lemtingo atsitiktinumo dėka gruodžio 17 d. pasibaigė nesugautamojo sukilėlių vado ir kunigo kovos kelias. A. Mackevičius buvo įkalintas ir teisiamas Kaune.** Generalgubernatorius M. Muravjovas įsakė tardymą baigti per 48 val. Šv. Kūčių dieną paskelbtas nuosprendis – A. Mackevičių nubausti mirtimi pakariant. Bausmė buvo įvykdyta 1863 m. gruodžio 28 d.

1864 m. pavasarį sukilėlių kovos ėmė silpti. Rusų karinei vadovybei pavyko suimti ir nubausti mirtimi daugelį žymių sukilėlių vadų. Žiaurus teroro sąlygomis sukilėlių kovų dar labiau sumažėjo, kol galiausiai 1864 m. antroje pusėje jos visai baigėsi. Po sukilimo numalšinimo carinė administracija ėmėsi priemonių nutautinti Lietuvos gyventojus, uždrausdama lietuvišką spaudą, tačiau mėginimas sunaikinti mūsų tautą davė priešingą rezultatą. Gausios represijos ir egzekucijos nepalaužė Lietuvos žmonių. Galiausiai subrendo mintis, kad Lietuvai reikia atskiros valstybės. **Nors 1863–1864 m. sukilimas ir buvo pralaimėtas, tačiau jo metu įvyko lūžis, po kurio pradėjo formuotis tautinė inteligentija, iškėlus nepriklausomos Lietuvos, kuriamos etniniu pagrindu, idėją. Bendromis tautos pastangomis ši idėja buvo realizuota 1918 m. vasario 16-ąją pasirašius Nepriklausomybės Akta.**

Algimantas Daugirdas

A. Mackevičiaus vadovaujamas kautynės prie Šventybraščio. Dailininkas nežinomas

UDK 947.45.051(092)
Pa-06

Atsakingieji redaktoriai: Algimantas Daugirdas, dizainerės: Aida Janonytė ir Loreta Keršytė, kalbos redaktorė Danguolė Karklinienė. Maketavo Krašto apsaugos ministerijos bendrųjų reikalų departamento Leidybos skyrius, Totorių g. 25/3, LT-01121 Vilnius. GL-189. Tiražas 500 vnt. Spausdino Lietuvos kariuomenės Karo kartografijos centras, Muitinės g. 4, Domeikava, Kauno r. Naudotos iliustracijos iš Vytauto Didžiojo karo muziejaus fondų.